

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Міжнародна економіка»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

051 «Економіка»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «Глобальні фактори національного економічного розвитку»

здобувача Галкіна Євгенія Олександровича

Науковий керівник: к.е.н., доцент Баторшина Аділя Фатехівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Мозговий О.М.

(підпис)

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародних фінансів

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Міжнародна економіка»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

05 Соціальні та поведінкові науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Я.М. Столярчук

(підпис)

« » 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.М. Мозговий

(підпис)

« » 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Галкіна Євгенія Олександровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: : «Глобальні фактори національного економічного розвитку»

Тему затверджено наказом ректора Університету від 9 грудня 2024 р. № 2032-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні підходи до впливу глобальних факторів на національну економіку (назва розділу)
Розділ 2	Аналіз впливу глобальних факторів на економічний розвиток країни (назва розділу)

Об'єкт дослідження:	процес розвитку національної економіки в умовах глобалізації.
Предмет дослідження:	глобальні економічні умови та чинники впливу на національну економічну політику через призму національних інтересів, конкурентоспроможності та стійкого розвитку економіки.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	дослідження глобальних факторів, що впливають на економічний розвиток країн, у тому числі України, та розробка рекомендацій щодо вдосконалення національної економічної політики в умовах глобалізації.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	визначити сутність та класифікацію глобальних факторів економічного розвитку; пояснити основні теоретичні підходи до вивчення економічного розвитку в умовах глобалізації; визначити концепцію сталого розвитку як основу сучасної державної політики;
У розділі 2	проаналізувати роль держави у забезпеченні сталого економічного розвитку; дослідити вплив іноземних інвестицій та міжнародних організацій на національну економіку; виокремити стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації.

**Завдання підготував
науковий керівник**

А. Ф. Баторшина

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« _ » _____ 2025 р

**Завдання одержав
здобувач**

Є. О. Галкін

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« _ » _____ 2025 р

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 57 сторінки, 13 таблиць, список використаних джерел з 74 найменувань.

«Глобальні фактори національного економічного розвитку»

Об'єктом процес розвитку національної економіки в умовах глобалізації.

Предметом глобальні економічні умови та чинники впливу на національну економічну політику через призму національних інтересів, конкурентоспроможності та стійкого розвитку економіки.

Мета даної бакалаврської роботи є дослідження глобальних факторів, що впливають на економічний розвиток країн, у тому числі України, та розробка рекомендацій щодо вдосконалення національної економічної політики в умовах глобалізації.

У межах досягнення поставленої мети були визначені наступні *завдання* дослідження:

- визначити сутність та класифікацію глобальних факторів економічного розвитку;
- пояснити основні теоретичні підходи до вивчення економічного розвитку в умовах глобалізації;
- визначити концепцію сталого розвитку як основу сучасної державної політики;
- проаналізувати роль держави у забезпеченні сталого економічного розвитку;
- дослідити вплив іноземних інвестицій та міжнародних організацій на національну економіку;
- виокремити стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації.

Теоретичне, методологічне та практичне значення дослідження полягає у розвитку загального розуміння взаємозв'язку між глобальними процесами та національним економічним розвитком і формулюванні практичних рекомендацій щодо національної політики, адаптованої до глобальних викликів.

Інформаційна база дослідження: звіти МВФ, Світового банку, OECD, Eurostat, UNCTAD, аналітичні матеріали ЄС, статистика World Bank Open Data, праці українських та зарубіжних економістів (Д. Аджемоглу, Д. Робінсон, Г. Гереффі, Б. Міланович, А. Сен, Д. Родрік, Д. Норт, Г. Беккер, В. Геець, О. Білорус, Л. Руденко-Сударєва, П. Проноза, М. Савченко та ін.).

Структура роботи включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел.

Ключові слова: глобалізація, національний розвиток, сталий розвиток, іноземні інвестиції, міжнародні організації, економічна політика, інституції, конкурентоспроможність, стратегія, післявоєнне відновлення.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – 2025.

Рік захисту роботи – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ	5
1.1 Сутність та вплив глобальних факторів на національний економічний розвиток: виклики та можливості	5
1.2. Основні теорії економічного розвитку в умовах глобалізації	11
1.3. Концепція сталого розвитку та її роль у формуванні національної економічної політики	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ.....	29
2.1. Роль державної політики у забезпеченні стійкого економічного розвитку ..	29
2.2. Вплив іноземних інвестицій та міжнародних організацій на економіку країни.....	41
2.3. Стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації	47
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

У сучасному глобалізованому середовищі зростає потреба у переосмисленні механізмів формування та реалізації національної економічної політики. Країни стикаються зі зростаючим впливом глобальних факторів, таких як міжнародна конкуренція, потоки капіталу, діяльність транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій, глобальні кризи та зміни клімату. Ці фактори створюють як виклики, так і нові можливості для ефективної інтеграції національних економік у міжнародний простір.

У науковій літературі напрацьовано низку підходів до вивчення процесу глобалізації та його впливу на економіку. У працях таких вчених, як Д. Сакс [14], А. Сен [15], Д. Аджемоглу та Д. Робінсон [16] висвітлено питання сталого розвитку, інституційної спроможності держав та нерівномірності глобального зростання. Вітчизняні дослідники, зокрема О. Білорус [4] та Л. Руденко-Сударєва [5], зосереджують увагу на особливостях адаптації України до нової структури глобальної економіки. Водночас у науковому дискурсі залишається чимало дискусійних питань, пов'язаних із практичними вимірами впливу глобальних чинників на економіку окремих країн, особливо в умовах постпандемічного відновлення, геополітичної нестабільності та трансформації світових фінансових інституцій.

Метою даної бакалаврської роботи є дослідження глобальних факторів, що впливають на економічний розвиток країн, у тому числі України, та розробка рекомендацій щодо вдосконалення національної економічної політики в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі передбачається вирішення наступних завдань:

- визначити сутність та класифікацію глобальних факторів економічного розвитку;

- пояснити основні теоретичні підходи до вивчення економічного розвитку в умовах глобалізації;
- визначити концепцію сталого розвитку як основу сучасної державної політики;
- проаналізувати роль держави у забезпеченні сталого економічного розвитку;
- дослідити вплив іноземних інвестицій та міжнародних організацій на національну економіку;
- виокремити стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації.

Об'єкт дослідження: процес розвитку національної економіки в умовах глобалізації.

Предмет дослідження: глобальні економічні умови та чинники впливу на національну економічну політику через призму національних інтересів, конкурентоспроможності та стійкого розвитку економіки.

Методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, інституціональні та структурно-функціональні методи, економіко-статистичні методи аналізу впливу окремих глобальних факторів.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у розвитку загального розуміння взаємозв'язку між глобальними процесами та національним економічним розвитком і формулюванні практичних рекомендацій щодо національної політики, адаптованої до глобальних викликів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

1.1 Сутність та вплив глобальних факторів на національний економічний розвиток: виклики та можливості

У ХХІ столітті економіки держав усе більше взаємодіють із зовнішнім світом, що зумовлено зростанням обсягів міжнародної торгівлі, мобільністю капіталу, розвитком цифрових технологій та глобалізацією трудових ресурсів. Це формує середовище, в якому країни змушені не лише пристосовуватись, а й шукати способи зберегти конкурентоспроможність. Повна економічна ізоляція в таких умовах є неможливою: динаміка добробуту та економічного зростання значною мірою залежить від зовнішніх факторів розвитку, що формуються на глобальному рівні [4, с. 12].

Під глобальними чинниками маються на увазі явища та процеси, що виходять за межі національних економік і мають системний вплив на ключові показники внутрішнього розвитку — від рівня інвестиційної активності до зайнятості та експорту. Їх вплив не завжди є однозначним: у деяких випадках вони відкривають нові можливості, тоді як в інших — створюють додаткові ризики. Роль держави полягає в тому, щоб своєчасно реагувати на ці впливи й трансформувати їх у вигідні для країни результати.

До таких глобальних викликів можна віднести зміну цін на енергоносії, нестабільність фінансових ринків, політику міжнародних організацій, кліматичні трансформації, а також конфлікти, які виходять за межі однієї країни, але мають світовий відгос. Вплив цих чинників проявляється на різних рівнях: вони здатні трансформувати як загальнодержавну фінансову політику, так і поведінку підприємств чи міграційні потоки [19].

У науковій літературі глобалізація часто подається як складна структура взаємопов'язаних процесів, що охоплює економічну, політичну та соціальну сфери. Такий підхід, започаткований у працях Сена, Аджемоглу та Сакса, дозволяє краще осмислити, яким чином глобальні тренди вплітаються у національні стратегії та як саме країни можуть на них реагувати [12].

Щоб оцінити вплив глобалізації об'єктивно, її чинники варто розглядати з двох позицій: як джерело потенційних загроз і як можливості для розвитку. Наприклад, зростаюча конкуренція може витіснити локальні компанії з ринку, але водночас стимулювати інновації та підвищення ефективності [17]. Така дихотомія дозволяє перейти від пасивної адаптації до активного формування економічної політики.

Глобальні процеси — це не просто зовнішні умови, з якими слід миритися, а й простір для маневру. Реакція на них залежить від того, наскільки ефективно держава використовує інструменти управління, розвиває людський капітал і формує гнучкі механізми залучення інвестицій. У цьому сенсі, здатність до адаптації стає ключовим критерієм економічної стійкості.

Щоб впорядкувати вплив глобалізаційних процесів на національний розвиток, ми вирішили що доцільно буде подати їх у вигляді дихотомії: загрози проти можливостей у табл 1.1. Це дозволяє побачити, що один і той самий фактор може спричиняти як негативні наслідки, так і створювати нові перспективи — залежно від того, як саме країна реагує на виклики, які виникають у глобальному середовищі.

Таблиця 1.1. - Глобальні фактори: потенційні загрози та можливості для національної економіки

Глобальний фактор	Потенційні Загрози	Потенційні можливості
Інтеграція у світові ринки	Залежність від імпорту, вразливість до зовнішніх шоків	Розширення ринків збуту, зростання експорту
Міжнародна конкуренція	Витіснення локального виробника, зростання безробіття	Підвищення ефективності, стимулювання інновацій
Іноземні інвестиції	Витік прибутку, монополізація ринків	Притік капіталу, створення нових робочих місць, трансфер технологій
Глобальні фінансові кризи	Рецесія, девальвація, втеча капіталу	Актуалізація внутрішніх реформ, підвищення стійкості системи
Цифровізація	Автоматизація призводить до втрати робочих місць, цифровий розрив	Зростання продуктивності, нові бізнес-моделі, доступ до ринків
Зміна клімату	Негативний вплив на сільське господарство, кліматичні катастрофи	Перехід до зеленої економіки, стимулювання екотехнологій

Джерело: складено автором на основі [5; 14–20; 22]

Як видно з табл. 1.1, вплив глобального фактору залежить не лише від його об'єктивної сили, а й від внутрішньої спроможності держави діяти стратегічно. Наприклад, міжнародна конкуренція в одних країнах може зруйнувати локальне виробництво, тоді як в інших — виступити каталізатором інноваційного прориву. Іноземні інвестиції здатні або посилити монополізацію ринку, або навпаки — інтегрувати країну у високотехнологічні ланцюги створення доданої вартості.

Ефективна інтеграція в глобальну економіку не може зводитись до простого пристосування. Йдеться про активну державну політику, яка розглядає зовнішні виклики як імпульс для внутрішньої трансформації. Ключовими умовами цього є сильні інституції, довгострокове стратегічне бачення, а також здатність до адаптації в умовах невизначеності [17, с. 11–21].

Одним із визначальних чинників, що формує характер взаємодії країни з глобальним середовищем, є рівень її інституційної спроможності. Це поняття охоплює не лише здатність державних органів оперативно реагувати на зовнішні виклики, а й уміння прогнозувати зміни, узгоджувати політику між різними секторами та забезпечувати сталість управлінських рішень. У наукових дослідженнях інституційна якість часто пов'язується з такими характеристиками, як стабільність правового поля, прозорість державного апарату, ефективність бюрократичної системи та рівень суспільної довіри [22].

Досвід країн Балтії та Центральної Європи (зокрема Польщі, Чехії та Естонії) показує, що сильні інститути здатні перетворити глобальні виклики на стимул для внутрішньої модернізації. Ці держави використали відкритість до світу як можливість, інвестуючи в інституційне оновлення, цифрові реформи та освіту [5, с. 10–13]. Водночас у країнах з недостатньою інституційною базою — як-от низка держав Африки або Південної Азії — зовнішня інтеграція часто закріплює сировинну залежність, не створюючи умов для підвищення доданої вартості.

У цьому контексті заслуговує на увагу класифікація глобальних ризиків, запропонована Світовим економічним форумом у щорічному звіті Global Risks Report. У версії за 2024 рік виокремлено п'ять основних категорій загроз:

- економічні (інфляційні шоки, боргові кризи, протекціонізм),
- екологічні (кліматичні зміни, дефіцит водних ресурсів, зниження біорізноманіття),
- технологічні (кібератаки, неконтрольоване поширення штучного інтелекту),
- соціальні (глобальна нерівність, нестабільність на ринку праці),
- геополітичні (збройні конфлікти, санкції, фрагментація міжнародної економіки).

Цей перелік виконує не лише аналітичну функцію, а й слугує корисним орієнтиром для формування національної політики у сфері управління ризиками [26].

У сучасному світі глобальні процеси не можна розглядати відірвано від внутрішніх стратегій розвитку. Саме перетин зовнішніх викликів і внутрішніх ресурсів — інституцій, ринкових механізмів, цінностей суспільства та державних інструментів — визначає, чи зможе країна адаптуватися до глобалізації з вигодою для себе. Від здатності гармонізувати цю взаємодію залежить, чи стане держава повноцінним гравцем світової економіки або ж залишиться на її периферії.

Американський дослідник Гері Гереффі, який одним із перших почав вивчати глобальні ланцюги доданої вартості, наголошує, що ключ до економічного зростання полягає не лише в експорті, а в умінні інтегруватися у виробничі, логістичні та інноваційні сегменти світових процесів. Це можливо лише за умови розвитку внутрішньої компетентності — як людської, так і інституційної [69].

Зі схожої позиції виступає Бранко Міланович, який звертає увагу на те, що глобалізація, хоча й сприяє зростанню доходів у менш розвинених країнах, водночас поглиблює нерівність всередині держав. Він підкреслює необхідність збалансованого перерозподілу переваг через системи оподаткування, підтримку освіти та регіонального розвитку [40, с. 114–122].

Критику щодо результативності міжнародної допомоги висловлює Дамбіса Мойо. У своїй книзі *Dead Aid* вона стверджує, що пасивне отримання зовнішньої

підтримки часто породжує залежність і блокує внутрішній розвиток. Натомість вона пропонує робити ставку на приватні інвестиції та місцеву економічну активність як основу для довгострокового зростання [38, с. 28–45].

Ці позиції перегукуються з підходом Абхіджіта Банерджі та Естер Дюффо, які у своїй праці *Poor Economics* роблять акцент на поведінкових та культурних аспектах. Вони доводять, що ефективна економічна політика має ґрунтуватися не лише на макромоделях, а й на глибокому розумінні реалій, у яких живе конкретна людина. Їх підхід дозволяє враховувати складну природу соціального контексту, що особливо важливо для країн, які лише вибудовують свої моделі розвитку [39, с. 9–11; 47–52].

Узагальнюючи різні дослідницькі підходи, можна дійти висновку, що глобальні чинники не мають однозначного позитивного чи негативного впливу. Їх ефект залежить від того, наскільки ефективно країна здатна адаптуватися до зовнішніх змін, водночас вибудовуючи власну стратегічну модель. Ключовими передумовами успіху є сильні інститути, інвестиції в людський капітал, надійний захист прав власності та виважене залучення до глобальних процесів із урахуванням внутрішніх пріоритетів [16].

Водночас, наукова дискусія щодо глобалізації виконує не лише аналітичну функцію, а й формує теоретичне підґрунтя для національного стратегування. Теорії, що пояснюють залежність економічного зростання від інституційної якості, відіграють важливу роль у розумінні механізмів стійкого розвитку. Зокрема, концепція Д. Аджемоглу та Дж. Робінсона, викладена у праці *Why Nations Fail*, доводить, що інклюзивні інститути — на відміну від екстрактивних — забезпечують довгострокове зростання завдяки рівному доступу до економічних можливостей, політичній участі та ефективному управлінню [14, с. 70–85].

Це підводить до ключового висновку: навіть за наявності сприятливих глобальних тенденцій, лише ті країни, що мають чітке бачення, здатні мобілізувати внутрішній потенціал і ефективно управляти трансформаціями, зможуть

скористатися новими можливостями. Глобалізація не гарантує автоматичного зростання — вона створює умови, якими потрібно вміти скористатися.

Відповідь на зовнішні виклики має включати не лише розробку політик, а й функціонування реальних інструментів управління змінами. Сюди відносять інституційну стабільність, довгострокове стратегічне планування та культуру адаптації. При цьому важливу роль відіграють не лише державні механізми, а й бізнес-середовище та освітня система, які мають бути достатньо гнучкими, щоб реагувати на зміни [22, с. 9–11].

Приклади з практики підтверджують: країни з ефективними інституціями здатні не лише уникнути загроз, а й трансформувати їх у переваги. Натомість держави з інституційними вадами, високим рівнем корупції або нестачею стратегічного бачення часто залишаються на периферії глобальної економіки, виконуючи функцію постачальників сировини [23, с. 24–25].

Саме тому важливо не просто адаптуватися до глобального середовища, а й формувати власні стратегії впливу.

1.2. Основні теорії економічного розвитку в умовах глобалізації

Пошук ефективних моделей економічного розвитку впродовж століть залишався центральною темою економічної науки. Від класиків політичної економії до сучасних підходів до сталого зростання дослідники прагнули знайти відповідь на питання: що саме забезпечує підвищення добробуту населення та як трансформувати потенціал країни у реальний поступ? Зміст таких теорій завжди віддзеркалював не лише домінуючі економічні ідеї свого часу, а й політичні пріоритети, уявлення про роль держави та ставлення до людського капіталу.

Особливість сучасного етапу розвитку полягає в тому, що економічне зростання вже не є виключно внутрішньою справою держави. Воно залежить від

складного переплетення зовнішніх факторів: лібералізації торгівлі, динаміки потоків капіталу, інновацій, транснаціональної конкуренції та навіть кліматичних викликів. У цих умовах традиційні моделі, які ще донедавна вважалися універсальними, потребують критичного переосмислення або суттєвого оновлення [16, с. 18–22].

Тому важливо не лише знати різні теоретичні школи, а й вміти співвідносити їх з реаліями сучасної глобалізованої економіки. Зокрема, постає питання, наскільки ці підходи здатні пояснити нові явища: наприклад, геоекономічну нерівність, нестабільність фінансових ринків, зміну структури міжнародної торгівлі та залежність від глобальних ланцюгів вартості. Порівняльний аналіз теорій дозволяє виявити не лише їхні сильні сторони, а й ті аспекти, які потребують перегляду або адаптації до сучасного контексту [20, с. 14–17].

Порівняння теорій економічного розвитку дозволяє краще зрозуміти, як змінювалися уявлення про джерела зростання добробуту в різні історичні епохи. Від класичної моделі Адама Сміта до сучасних концепцій, що акцентують на ролі людського капіталу, інституцій та сталого розвитку, кожна з теорій відображає певний етап еволюції економічної думки. Зміщення фокусу з ринкових механізмів до глибших соціальних і структурних аспектів пояснюється появою нових викликів, зокрема пов'язаних із глобалізацією. Щоб систематизувати ключові ідеї основних шкіл та простежити їхній зв'язок із глобальними процесами, доцільно звернутися до узагальнюючої табл. 1.2.

Таблиця 1.2. - Порівняльна характеристика теорій економічного розвитку та їхній зв'язок із процесами глобалізації

Теорія	Основна ідея	Зв'язок із глобалізацією
Класична теорія (А. Сміт, Д. Рікардо)	Економічне зростання залежить від вільної конкуренції та поділу праці	Формувала базу для відкритих ринків і міжнародної торгівлі
Неокласична теорія (Р. Солоу)	Накопичення капіталу, технологічний прогрес – основні драйвери зростання	Пояснює, як технології впливають на глобальну продуктивність
Теорія модернізації (Р. Ростоу)	Розвиток – це перехід через послідовні стадії до індустріалізації	Надає лінійну модель, яку критикують за неврахування глобальних нерівностей
Теорія залежності (А. Франк)	Розвиток країн периферії стримується залежністю від центру	Актуальна для аналізу неоколоніальних форм взаємодії
Світ-системна теорія (І. Валлерстайн)	Світова економіка поділена на центр, напівпериферію і периферію	Пояснює структуру глобальної економіки та її ієрархію
Інституційна теорія (Д. Норт, Д. Аджемоглу)	Економічне зростання визначається якістю інституцій	Доводить, що глобалізація ефективна лише за сильних інститутів
Теорія людського капіталу (Т. Шульц, Г. Беккер)	Освіта та кваліфікація – ключові чинники економічної динаміки	Важлива в епоху знаннєвої економіки та цифрового ринку праці

Концепція сталого розвитку (ООН, Дж. Сакс)	Розвиток повинен бути соціально справедливим, екологічним і довготривалим	Відповідає на виклики зміни клімату та глобальних дисбалансів
--	---	---

Джерело: складено автором на основі [3; 6; 14–20; 22; 23; 27]

Аналіз табл. 1.2 дозволяє прослідкувати, як змінювалося бачення економічного розвитку в залежності від епохи та глобального контексту. Класична економічна думка заклала підвалини вільноринкової парадигми, в центрі якої — конкуренція, спеціалізація та свобода торгівлі. Згодом неокласичний підхід змістив фокус на роль капіталу, технологій і факторів виробництва. У сучасних моделях переважає ідея, що стале зростання можливе лише за умови гармонійної взаємодії між інституціями, людським капіталом та природним середовищем.

Класична школа, представлена працями Адама Сміта та Девіда Рікардо, розглядала економіку як саморегульовану систему, у якій індивідуальні інтереси сприяють загальному добробуту. У своїй теорії порівняльних переваг Рікардо доводив доцільність міжнародної спеціалізації як основи взаємовигідної торгівлі. Ці підходи стали фундаментом для формування ідеології економічного лібералізму. Водночас сучасні дослідники, зокрема Д. Родрік, звертають увагу на обмеженість класичних моделей у контексті глобальної нерівності, оскільки вони не враховують інституційну неоднорідність і відмінності у стартових умовах країн [20].

Неокласична теорія економічного зростання, що сформувалась у середині ХХ століття, запропонувала цілісну модель довгострокового розвитку економіки на основі трьох базових факторів: праці, капіталу та технологічного прогресу. Однією з ключових розробок цієї теорії стала модель Солоу–Свона, яка пояснювала, що зростання виробництва з часом не може базуватись винятково на накопиченні капіталу, оскільки гранична віддача від капіталу зменшується. У результаті економіка наближається до так званого "стану сталого зростання", в якому єдиним

джерелом подальшого розвитку виступає екзогенний технологічний прогрес, тобто такий, що не пояснюється внутрішньою логікою моделі. Цей підхід надав пояснення, чому менш розвинені країни можуть зростати швидше за рахунок ефекту конвергенції, але лише за умов подібності фундаментальних інституцій та макроекономічної стабільності [20].

Подальший розвиток неокласичної парадигми відбувся у 1980–1990-х роках, коли П. Ромер запропонував модель ендогенного зростання, яка виводила технологічний прогрес з-під екзогенного припущення та трактувала його як результат цілеспрямованих інвестицій в освіту, науково-дослідні розробки та інновації. Центральною ідеєю цього підходу стала теза про те, що людський капітал є ключовим рушієм економічного розвитку. На відміну від фізичного капіталу, який з часом зношується, знання та інтелектуальні ресурси не втрачають продуктивності, а можуть масштабуватись через навчання, досвід та технологічний обмін. У цьому контексті глобалізація розглядається як канал трансферу знань, стандартів і продуктивності, який дозволяє країнам із відкритою економікою інтегруватися у світові технологічні ланцюги та прискорювати власний розвиток [15; 16].

Однак, попри свою елегантну логіку, неокласична та ендогенна теорії зростання мають низку обмежень, особливо у контексті аналізу сучасної глобальної економіки. По-перше, вони недостатньо враховують соціально-політичні чинники, зокрема нерівність, яка суттєво впливає на доступ до освіти, інновацій та ресурсів. По-друге, у межах цих моделей ігноруються культурні відмінності та інституційні бар'єри, які мають критичне значення для реалізації потенціалу людського капіталу. По-третє, політична воля та ефективність управлінських рішень залишаються поза межами моделей, хоча саме вони часто визначають, у яких напрямках відбувається державна підтримка, кого охоплюють програми інвестицій у знання і які сектори отримують пріоритет.

Таким чином, неокласична теорія і її ендогенне розширення створили аналітичну базу для розуміння того, як економіки можуть рости за рахунок

внутрішніх ринкових механізмів, інвестицій у знання та використання глобалізаційних можливостей. Проте для повного врахування реалій XXI століття ці моделі потребують доповнення інституційним, поведінковим і політичним аналізом, який дозволяє краще оцінювати фактори нерівномірного розвитку, блокування реформ та нерівного доступу до вигод глобального зростання.

Серед найвідоміших концепцій, які намагаються пояснити закономірності економічного розвитку, особливе місце займає теорія модернізації, запропонована американським економістом Уолтом Ростоу. У своїй праці «Стадії економічного зростання: некомуністичний маніфест» (1960), він сформулював модель, згідно з якою всі країни проходять через п'ять послідовних етапів розвитку: від традиційного суспільства до економіки масового споживання. Основна ідея полягає в тому, що шлях до зростання є універсальним і повторюваним, а відмінність між країнами — лише у тому, на якому етапі розвитку вони перебувають. Ця модель передбачає, що менш розвинені країни можуть "наздогнати" розвинені, імітуючи їхній історичний досвід — шляхом індустріалізації, урбанізації, розвитку ринкових інститутів і капіталовкладень у продуктивні галузі [41].

У логіці модернізаційної теорії глобалізація виступає як каталізатор модернізації, який відкриває доступ до капіталу, технологій, знань і ринків. Проте така лінійна, уніфікована модель розвитку піддалася серйозній критиці вже в 1970-х роках. Найчастіше її звинувачують у ігноруванні історичного, культурного та інституційного контексту, а також у припущенні, що всі країни мають рівний старт і рівні можливості. У реальності багато країн, замість того щоб пройти стадії розвитку, описані Ростоу, застрягли у структурній залежності, не зумівши перейти до стадій індустріалізації чи постіндустріального прориву [41].

У відповідь на лінійність та нормативність теорії модернізації сформувалася теорія залежності (субординації), яка отримала широке поширення у Латинській Америці. Її представники — зокрема Рауль Пребіш, Андре Гундер Франк, Фернандо Енріке Кардозо — висунули протилежну тезу: нерівномірний розвиток не є тимчасовим відставанням, а результатом системної експлуатації країн

"периферії" з боку "центру". Згідно з цим підходом, світова економіка поділена на країни-центри, що контролюють фінансові, технологічні та політичні ресурси, і країни-периферії, які спеціалізуються на постачанні сировини, робочої сили, відкривають свої ринки для імпорту, залежать від зовнішніх позик і рішень міжнародних організацій [42].

Теорія залежності підкреслює, що глобалізація у своїй існуючій формі часто поглиблює нерівність, відтворює колоніальні економічні структури та обмежує можливості для самостійного розвитку. На практиці це проявляється в тому, що багато країн з високим рівнем зовнішньої інтеграції залишаються у ролі донорів сировини, енергоресурсів і міграційної робочої сили, не маючи можливості створювати власну інноваційну економіку з високою доданою вартістю [42].

Особливо показовим є те, що багато із так званих "глобальних переможців" у світовій економіці (Корея, Тайвань, Сінгапур) не дотримувались жорстко жодної з цих моделей, а реалізовували гібридну стратегію, поєднуючи модернізацію з державним протекціонізмом, розвитком людського капіталу, гнучкою зовнішньоекономічною політикою та стратегічними інвестиціями. Такий підхід показує: не універсалізована послідовність стадій, а цілеспрямоване державне втручання, інституційна підтримка та гнучка інтеграція у світову економіку забезпечують довгостроковий успіх [20].

Таким чином, обидві теорії — модернізації та залежності — дають контрастні інтерпретації взаємодії глобалізації з національним розвитком. Якщо перша вбачає у глобалізації шанс для прогресу через імітацію, то друга застерігає від структурного підпорядкування, яке гальмує розвиток. Критичний аналіз цих підходів дозволяє краще зрозуміти складність глобальних взаємозалежностей та необхідність адаптивної економічної політики, що враховує як зовнішні можливості, так і внутрішні обмеження.

Подальший розвиток критичних підходів до глобального розвитку отримала світ-системна теорія, сформульована американським соціологом та істориком Іммануїлом Валлерстайном. Вона є логічним продовженням і водночас

узагальненням ідей теорії залежності. Головна ідея Валлерстайна полягає у тому, що світова економіка є єдиною глобальною системою, яка структурована не за принципом рівноправної кооперації, а за ієрархічною моделлю нерівноправного обміну [43].

Світ-системна модель Валлерстайна ґрунтується на поділі країн на три основні зони: центр, напівпериферія та периферія.

Центр — це високорозвинені країни з доступом до інновацій, контролем над фінансовими потоками, технологіями, інституціями та політичними ресурсами. Вони формують глобальні правила гри.

Периферія — сировинно орієнтовані економіки, які залежні від експорту незавершених товарів, зовнішнього боргу та іноземних інвестицій.

Напівпериферія — країни, що займають проміжне положення й виконують функцію буфера; за сприятливих умов вони можуть перейти до центру, але частіше коливаються між позиціями.

Глобалізація у цьому підході трактується не як процес універсального відкриття можливостей, а як системна структура відтворення ієрархії, де центри зберігають переваги, а периферія — свою залежність. Важливим компонентом цієї теорії є те, що нерівність не є випадковою чи тимчасовою, вона інституційно відтворюється через фінансову систему, торгівлю, знання, ЗМІ та міжнародні організації.

Країни периферії, згідно з Валлерстайном, рідко мають змогу вийти за межі нав'язаного їм функціонального статусу. Навіть при відкритті ринків чи зростанні інвестицій структура нерівності зберігається, адже країни-периферії не мають контролю над ключовими елементами доданої вартості — управлінням, інноваціями, глобальними стандартами. При цьому напівпериферійні держави, зокрема деякі країни Східної Європи, Південно-Східної Азії або Латинської Америки, часто використовуються як "шлюз" для перерозподілу вигод — вони отримують обмежений доступ до інвестицій чи технологій, але залишаються вразливими до криз і залежними від зовнішніх рішень.

Цінність світ-системного підходу полягає у тому, що він дає структурне бачення глобального економічного порядку, яке не обмежується моделями зростання або інституційної якості. Валлерстайн акцентує на історичних процесах формування капіталістичної світ-системи, де глобальні поділи праці були закладені ще в колоніальний період і зберігаються донині. У цьому контексті поняття "розвиток" втрачає універсальний зміст, оскільки можливості для нього визначаються не лише внутрішніми зусиллями, а й позицією у світовій ієрархії.

Таким чином, світ-системна теорія доповнює розуміння глобалізації як асиметричного процесу, в якому економічні, політичні та культурні механізми слугують не тільки обміну, а й відтворенню залежності. Водночас вона дозволяє краще усвідомити, що стратегія національного розвитку повинна враховувати глобальні обмеження та шукати варіанти підвищення своєї позиції в ієрархії — через інновації, партнерства та внутрішнє посилення.

На противагу економічним моделям, що акцентують на структурі глобального ринку або залежності країн від зовнішніх центрів впливу, інституційна теорія розвитку пропонує інше пояснення довготривалого економічного зростання. У працях Дугласа Норта [72], а пізніше Дарона Аджемоглу та Джеймса Робінсона [14], доводиться, що ключовим чинником розриву між багатими та бідними країнами є якість інститутів, а не лише географія, ресурси чи участь у глобальних процесах. Інституції — це не лише формальні правила гри (закони, політика), а й неформальні норми, що визначають поведінку агентів і загальні “рамки гри” в економіці.

Особливе значення, згідно з цим підходом, мають всеохоплюючі (inclusive) інститути, які забезпечують:

- захист прав власності;
- незалежне правосуддя;
- доступ до економічної та політичної участі;
- прозорість регуляторних рішень.

У країнах, де домінують екстрактивні інститути — тобто такі, що контролюються вузькою групою еліт для власного збагачення — економічне зростання, навіть за наявності ресурсів чи сприятливої глобальної кон'юнктури, виявляється несталим або концентрується в обмежених соціальних групах.

Згідно з цією логікою, глобалізація сама по собі не є двигуном зростання, а лише надає "платформу" для країн, які володіють внутрішніми механізмами ефективного управління. Якщо інституційна система слаба — глобалізація лише посилює внутрішні дисбаланси: зовнішній капітал не інтегрується в економіку, знання не передаються, соціальна нерівність зростає. Саме тому, як показує досвід пострадянських країн, доступ до глобальних ринків без інституційної модернізації не призводить до сталого розвитку, а лише загострює залежність від зовнішніх ресурсів.

Взаємопов'язаною з інституційним підходом є теорія людського капіталу, яка була сформована Теодором Шульцом і Гері Беккером. Вони розглядають освіту, охорону здоров'я, підприємницькі навички, інтелектуальний потенціал та креативність як найважливіші ресурси сучасної економіки. У їхній моделі інвестиції в людський капітал забезпечують довгострокове зростання продуктивності, інноваційність економіки, гнучкість ринку праці й конкурентоспроможність країни на глобальному рівні [73, с. 1–17; 74, с. 15–40].

У добу глобалізації та технологічного прориву людський капітал набуває стратегічного значення — країни з високим рівнем освіченості, інноваційної екосистеми, цифрової грамотності мають більше шансів інтегруватися в глобальні ланцюги вартості не як постачальники сировини чи дешевої робочої сили, а як розробники технологій, ідеологій та сервісів. Проте без належного інституційного середовища, ринкової інфраструктури, стабільного правового поля та соціальної мобільності навіть освічене населення може бути змушене мігрувати — як це спостерігається, зокрема, в Україні.

Прикладом цього є феномен "витоку мізків" — масова еміграція висококваліфікованих фахівців, яка позбавляє країну найбільш цінного ресурсу

розвитку. Освітні інвестиції у таких умовах не реалізуються в межах національної економіки, а слугують розвитку інших країн, здатних запропонувати вищу якість життя, безпеку, захист прав і професійну реалізацію.

Таким чином, як інституційна теорія, так і підхід до людського капіталу сходяться на ключовому принципі: глобалізація працює на користь лише тоді, коли країна володіє якісними інституціями й здатна утримувати, стимулювати та капіталізувати власний людський потенціал. Без цього вона ризикує залишитися у периферійному статусі навіть попри формальну відкритість до світу.

Нарешті, концепція сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй — це не лише економічна теорія, але й нова нормативна база політики. Це єдина система, яка інтегрує економічну, екологічну та соціальну стабільність для досягнення довгострокового розвитку. Цілі сталого розвитку (ЦСР), визначені Програмою розвитку ООН, формують конкретну матрицю орієнтирів, яка може слугувати дорожньою картою не лише для країн Глобального Півдня, а й для постіндустріальних країн, які прагнуть уникнути нестабільності та виснаження ресурсів [23].

Концепція сталого розвитку, яка була розроблена в рамках ООН і знайшла глибше відображення у працях таких вчених, як Амартія Сен та Джеффрі Сакс, інтегрує три ключові виміри сучасної економіки: економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну відповідальність. Вона являє собою не лише ще одну теоретичну школу, але й новий спосіб мислення про цілі економічної політики в контексті глобальної взаємозалежності [7, с. 256–267; 12, с. 1–33].

На відміну від класичної та неокласичної моделей, які зосереджуються насамперед на продуктивності та накопиченні, концепція сталого розвитку пропонує багатовимірну логіку. Довгострокова стабільність, якість життя та міжпоколіннєве мислення тут стають пріоритетами над короткостроковими вигодами чи максимізацією ВВП [12, с. 8–19].

Сталий розвиток дедалі більше стає нормативною основою для формування глобальної та національної політики. ЦСР, прийняті ООН у 2015 році, стали

універсальним стандартом для стратегічного планування, бюджетних структур та реформ у багатьох країнах [23].

У сучасних умовах, коли економічні, соціальні та екологічні виклики дедалі більше переплітаються, саме підхід сталого розвитку дозволяє не лише інтерпретувати ці взаємозв'язки, а й розробити ефективні механізми реагування на них.

1.3. Концепція сталого розвитку та її роль у формуванні національної економічної політики

За останні десятиліття концепція сталого розвитку перетворилася з академічної на таку, що лежить в основі глобального управління та довгострокового стратегічного планування. Перед обличчям зростаючих викликів, від зміни клімату до соціальної поляризації, стає очевидним, що традиційна модель економічного зростання більше не може забезпечити гармонійний суспільний розвиток.

На відміну від традиційної моделі, концепція сталого розвитку передбачає не лише економічний прогрес, а й збалансовану інтеграцію трьох взаємопов'язаних секторів: економічного, соціального та екологічного. Такий підхід базується на розумінні того, що реальне зростання можливе лише тоді, коли воно не суперечить природному середовищу, враховує потреби найбільш вразливих верств населення та не загрожує інтересам майбутніх поколінь. Акцент робиться не на прибутку чи обсягах виробництва, а на довгостроковій стійкості, справедливості та відповідальності.

Термін "сталий розвиток" набув широкого вжитку в 1987 році, коли Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку під головуванням Гру Гарлем Брундтланд опублікувала звіт *«Наше спільне майбутнє»*. У цій доповіді сталий розвиток вперше було офіційно визначено як розвиток, що задовольняє

потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Ця формула стала не лише гаслом для планування нової епохи, але й основою для глобальної парадигми етичного розвитку [44].

Поступово концепція сталого розвитку увійшла до планових документів міжнародних організацій та національних стратегій багатьох країн. Особливого значення вона набула після того, як у 2015 році Генеральна Асамблея ООН схвалила *Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року*. Документ містить 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 підцілей, що охоплюють широкий спектр сфер, включаючи викорінення бідності, якісну освіту, гендерну рівність, доступ до чистої води та енергії, гідну працю, відповідальне споживання та боротьбу зі зміною клімату [45].

ЦСР характеризуються універсальністю та комплексністю. Вони однаково стосуються як країн з низьким рівнем доходу, так і розвинених економік. Економіки Північної півкулі повинні трансформувати моделі споживання, тоді як країни Південної півкулі мають отримати доступ до ресурсів і технологій для досягнення екологічно безпечного зростання. У цьому контексті принцип "не залишити нікого позаду" став не тільки моральним імперативом, але й політичним орієнтиром для нової глобальної політики [45].

Сьогодні ЦСР виконують не лише декларативну, а й практичну функцію. Вони є основою для національних планів дій, бюджетних програм, політики міжнародної допомоги та стратегій сталого розвитку бізнесу. У багатьох країнах ЦСР інтегровані в адміністративні системи через такі механізми, як індикативні плани, міжсекторальна координація, звітність ESG (екологічна, соціальна та управлінська відповідальність) і екологічне оподаткування [7, с. 254–263].

На цьому тлі концепція сталого розвитку стала важливою ідеологічною основою для формування сучасної національної економічної політики. Вона дає чіткі вказівки щодо того, які сфери слід зміцнювати, як оцінювати прогрес і на яких принципах мають ґрунтуватися стратегічні рішення. Це має вирішальне значення

для України, яка переживає глибоку трансформацію і потребує бачення довгострокового сталого розвитку, а не лише післявоєнної відбудови.

Щоб краще зрозуміти логіку сталого розвитку, найкраще розглядати трирівневу структуру: економічну, соціальну та екологічну. У табл 1.3 наведено порівняльний опис кожного з цих елементів, включаючи їхні основи, приклади реалізації та зв'язок з прийняттям економічних рішень.

Таблиця 1.3 - Триєдина структура сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний компоненти

Компонент сталого розвитку	Суть	Приклади реалізації
Економічний	Ефективне використання ресурсів, стабільне зростання, інновації, зайнятість	Зелена економіка, підтримка малого бізнесу, інвестиції в інновації
Соціальний	Справедливість, рівність, доступ до освіти та охорони здоров'я, соціальна безпека	Ціль 4: якісна освіта; Ціль 10: зменшення нерівності
Екологічний	Збереження біорізноманіття, боротьба зі зміною клімату, ресурсоефективність	Ціль 13: боротьба зі зміною клімату; екологічне оподаткування, перехід на ВДЕ

Джерело: складено автором на основі [3; 44, с. 43–45; 45]

Ознайомившись з табл. 1.3, важливо пояснити, що приклади Цілі 4 та Цілі 13 є складовими Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих ООН у 2015 році як

частина Глобального порядку денного до 2030 року. Ці цілі стали відповіддю на усвідомлення того, що сучасні виклики — від соціальної нерівності до кліматичних загроз — потребують системного, міжсекторального підходу, а не лише технічних чи економічних рішень [44, с. 43–55; 45].

Ціль 4 «Якісна освіта» спрямована на забезпечення інклюзивної, справедливої та якісної освіти для всіх без дискримінації. Особлива увага приділяється навчанню впродовж життя та розвитку навичок, необхідних у цифровій та інноваційній економіці. У контексті економічної політики ця мета безпосередньо пов'язана з формуванням конкурентоспроможного людського капіталу — ключового ресурсу в глобальній конкуренції між країнами. Державна підтримка освіти в умовах технологічних зрушень є не лише соціальним обов'язком, а й стратегічною інвестицією в економічну стійкість [44; 45].

Ціль 13 — «Боротьба зі зміною клімату» — зосереджена на інтеграції ризиків кліматичних змін у державну політику, зниженні викидів парникових газів, розвитку адаптаційної інфраструктури та формуванні культури раціонального споживання. Ця мета безпосередньо пов'язана з енергетичною, транспортною, аграрною та інноваційною політиками, оскільки зміна клімату впливає на доступ до ресурсів, вартість енергії та ризики для аграрного виробництва [44; 45].

Обидві цілі, як і решта п'ятнадцяти, не є декларативними або абстрактними гаслами. Вони інтегруються в національні бюджети, регіональні стратегії, політику закупівель, а також впливають на поведінку бізнесу, формуючи інституційну рамку сталого інвестування та обов'язкової ESG-звітності. У багатьох країнах на їх основі створюються міжвідомчі координаційні групи, цифрові платформи моніторингу, національні звіти та аналітичні системи управління розвитком [45].

Як видно з табл. 1.3, концепція сталого розвитку - це не окрема галузь чи політика, а всеохоплюючий спосіб мислення. Вона формує нову скоординовану систему, в якій економічна ефективність має співіснувати з соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю. Це вимагає від держави зовсім іншого набору управлінських навичок, включаючи стратегічне бачення,

міжвідомчу координацію, відкритість до громадянського суспільства та здатність мислити через покоління.

З практичної точки зору, такий підхід передбачає нові вимоги до формулювання економічної стратегії:

- Обмеження діяльності екологічно шкідливих виробництв;
- Розвиток зеленої енергетики та відновлюваних ресурсів;
- Інвестиції в людський капітал (переважно в освіту та охорону здоров'я);
- Підтримка підприємств, які інтегрують соціальні та екологічні стандарти (через податкові стимули, гранти та пільгові схеми фінансування);
- Діджиталізація державних послуг та доступ до вразливих груп населення.

Пандемія COVID-19 виявила нерівність у доступі до охорони здоров'я та цифрової інфраструктури [23], тотальна війна в Україні оголила слабкі місця традиційної енергетичної системи, а кліматичні катастрофи підкреслили небезпеку бездіяльності щодо викидів та руйнування довкілля [45].

На цьому тлі Джеффри Сакс робить переконливий висновок: *«ЦСР — це не просто орієнтир, а нова глобальна угода, яка має слугувати основою для довгострокової безпеки, солідарності та політичної відповідальності»* [7, с. 314]. З огляду на це, багато країн світу починають узгоджувати свої бюджети, програми реформ і відновлення з рамками ЦСР.

Концепція сталого розвитку є ідеологічним підґрунтям для поширення підходу ESG — рейтингової системи, яка включає три елементи: екологічний, соціальний та управлінський. У приватному секторі ESG вже перетворився на критерій доступу до інвестицій, репутації та залучення капіталу. Наприклад, міжнародні інвестиційні фонди відмовляються фінансувати компанії з високим рівнем викидів або порушенням трудових прав. У державному управлінні інструменти ESG поступово інтегруються через цифрову відкритість, аналіз ефективності використання ресурсів, бюджетну прозорість та екологічні норми в державних закупівлях [44; 45].

ЄС є світовим лідером у цьому процесі. Його політика передбачає систематичне впровадження концепцій сталого розвитку на всіх рівнях — від макропланування до мікрофінансування. Ключовими прикладами є Європейський зелений курс, законодавство щодо зміни клімату, регулювання викидів вуглецю, екологічне маркування, циркулярний економічний розвиток та принцип «забруднювач платить» [45].

Як країна-кандидат на членство в ЄС, Україна працює над адаптацією цих стандартів. Україна вже має Національну доповідь про сталий розвиток, Стратегію охорони довкілля та безпеки і почала впроваджувати принципи ЦСР у свою галузеву політику. Серед пріоритетів — енергетична реформа, розвиток децентралізованої енергетики, діджиталізація адміністративних послуг, реформа управління відходами, підтримка соціального підприємництва та екологічна освіта [45].

Однак слід визнати, що імплементація залишається фрагментарною. Основними проблемами є обмеженість ресурсів, недостатня обізнаність на місцевому рівні, відсутність координації між міністерствами та відомствами, а також брак спеціалістів у сферах ESG та державного управління. Повномасштабна війна ще більше ускладнює ситуацію, але, з іншого боку, відкриває вікно можливостей для перезапуску економіки на нових принципах.

У цьому сенсі сталий розвиток перестає бути абстрактною ідеєю. Він є умовою виживання і стає ключем до післявоєнних перетворень. Відбудова інфраструктури, відновлення громад, повернення ветеранів на ринок праці, модернізація освіти та енергетики, управління водними та земельними ресурсами - все це можливо лише в рамках комплексної політики, яка поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Таким чином, концепція сталого розвитку - це не просто чергова теоретична модель чи міжнародна ініціатива, а цілісна філософія розвитку, що виникла як відповідь на найгостріші глобальні та національні виклики XXI століття. У сучасному світі, де економічна ефективність все частіше вступає в протиріччя з

екологічною безпекою та соціальною стабільністю, ця концепція пропонує нові рамки, які роблять якість життя, рівність можливостей, справедливість між поколіннями та довгострокову стійкість ключовими критеріями успіху, а не тільки зростання ВВП та темпи індустріалізації.

Сталий розвиток трансформує економічне мислення і зміщує акцент з короткострокових вигод на стратегічну перспективу. Держави, підприємства та суспільства змушені по-іншому оцінювати ризики, розробляти бюджетну політику, інвестиційні пріоритети та системи освіти. У цьому сенсі сталий розвиток не є альтернативою класичному лібералізму чи кейнсіанству. Він інтегрує найкращі елементи різних парадигм і є відповіддю на нові загрози, такі як зміна клімату, виснаження ресурсів, соціальна поляризація та криза довіри до інституцій.

Враховуючи теоретичну глибину, універсальність та нормативний потенціал концепції, її можна розглядати як основу для нового покоління економічної політики як на глобальному, так і на національному рівні. Іншими словами, як глобальні фактори - політичні, економічні, соціальні, технологічні та екологічні - впливають на розвиток окремих країн і як держави можуть адаптувати свою політику до нових обставин на основі таких принципів, як сталість, ефективність та інклюзивність.

Таким чином, перехід від теорії до практики здійснюється через аналіз актуальних інструментів державного втручання, механізмів міжнародного співробітництва, ролі іноземних інвестицій та формування стратегій адаптації в умовах глобальної нестабільності. У цьому контексті концепція сталого розвитку виступає базовою аналітичною матрицею, яка дозволяє оцінити не лише результати політики, а й довгострокову спроможність забезпечити справедливий та збалансований розвиток.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФАКТОРІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

2.1. Роль державної політики у забезпеченні стійкого економічного розвитку

Сталий економічний розвиток в умовах глобалізації не може бути досягнутий без активної, системної та стратегічно виваженої участі урядів. Сучасна глобальна економіка функціонує як надзвичайно складна та динамічна система з десятками взаємодіючих факторів, починаючи від зміни клімату, геополітичних конфліктів та фінансових криз і закінчуючи проривами у сфері штучного інтелекту, діджиталізації та транскордонних потоків капіталу. Хоча більшість з цих факторів не піддаються прямому контролю з боку окремих країн, їхній вплив на національні економіки є беззаперечним і величезним [1, с. 9–11].

Саме тому державна економічна політика є важливим посередником між зовнішнім світом та внутрішнім економічним середовищем. Економічна політика визначає, чи стануть глобальні виклики рушіями внутрішнього зростання, чи джерелом нестабільності, залежності та кризових явищ. Іншими словами, сила глобального впливу визначається не лише його масштабами, а насамперед якістю реагування держави (стратегічним баченням, інституційною спроможністю, швидкістю реагування та ступенем суспільної довіри) [4, с. 18–20].

У цьому контексті державна політика є не просто інструментом регулювання економіки, а адаптивною інфраструктурою, яка встановлює правила гри для бізнесу, інвесторів, інституцій та громадян. Вони формують правове поле, встановлюють податкові та фіскальні стимули, гарантують соціальну рівновагу, координують інноваційні процеси та відповідають за екологічну безпеку. Це особливо важливо в епоху так званої "гіпершвидкої глобалізації". Зміни у світовій

економіці відбуваються швидше, ніж держави можуть адаптувати свої закони, системи оподаткування та освітні програми [4, с. 21–22].

Важливо зазначити, що сучасні глобальні фактори є складними та перехресними. Наприклад, енергетична криза є економічною, геополітичною та екологічною проблемою. Тому державні заходи реагування також повинні бути міжсекторальними, об'єднуючи економічну, соціальну, екологічну та технологічну політику в єдину стратегію сталого розвитку [18, с. 91–97].

Для того щоб краще зрозуміти, в якому напрямку та за допомогою яких інструментів держава може впливати на економічний розвиток в умовах глобальних трансформацій, важливо проаналізувати ключові напрями державної політики, типові засоби їх реалізації та очікувані результати. Такий структурований підхід дає змогу не лише систематизувати функціональні інтервенції держави, а й логіку їх взаємозв'язку зі світовими тенденціями та внутрішніми потребами суспільства.

У табл. 2.1 представлено взаємозв'язок між основними напрями державної політики, механізмами їх реалізації та очікуваними ефектами в контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Таблиця 2.1 - Основні напрями державної політики для забезпечення сталого економічного розвитку

Сфера політики	Ключові інструменти	Очікуваний вплив
Економічна	Бюджетна та податкова політика, інвестиційні стимули, підтримка МСП	Економічне зростання, інновації, зменшення тіньового сектору
Соціальна	Реформа освіти, охорони здоров'я, програми соціального захисту	Підвищення якості життя, скорочення нерівності, стабільність ринку праці

Екологічна	Екологічне оподаткування, субсидії на ВДЕ, контроль за викидами	Поліпшення екологічної ситуації, зменшення ризиків кліматичних катастроф
Інституційна	Антикорупційна реформа, електронне урядування, дерегуляція	Підвищення довіри до держави, ефективність управління
Зовнішньоекономічна	Інтеграція до ЄС, адаптація до Європейського зеленого курсу, міжнародні угоди	Зміцнення конкурентоспроможності, зменшення бар'єрів у торгівлі

Джерело: складено автором на основі [3; 5; 18; 19; 33]

Як видно з табл 2.1, сталий економічний розвиток в умовах глобалізації - це не окрема сфера політики, а комплексна система прийняття рішень, в якій економічні, соціальні, екологічні та інституційні аспекти взаємопов'язані та взаємозалежні. Зусилля в одній сфері можуть мати прямий або опосередкований вплив на інші. Наприклад, адміністративні реформи через дерегуляцію або запровадження електронного урядування не лише оптимізують процеси управління, але й підвищують довіру до органів державної влади, що є ключовою умовою для ефективної реалізації економічної політики [3, с. 25–27; 18].

Так само екологічні податки впливають не лише на довкілля, а й на структуру витрат підприємств, стимулюють інновації, змінюють споживчі звички та створюють нові ринки. Соціальна політика, спрямована на підтримку вразливих верств населення, зменшує соціальну напругу, збільшує участь на ринку праці і, як наслідок, впливає на макроекономічну стабільність. Тому держава повинна діяти

системно, забезпечувати міжсекторальну координацію та довгострокову логіку реформ [18].

Міжнародні аналітичні центри та організації приділяють цьому аспекту особливу увагу. За даними Світового банку [24, с. 15–18], основним критерієм ефективної державної політики є інституційна зрілість. Це стосується здатності держави реагувати на виклики (наприклад, цінові шоки та фінансову нестабільність), а також проактивно формувати політику, яка запобігає системним ризикам та підвищує економічну стійкість. Ця здатність включає механізми прогнозування, адаптаційне планування, міжвідомчу координацію та ефективний зворотний зв'язок із суспільством.

У цьому контексті особливо важливим є інтегративний характер державної політики. В умовах глобального середовища, що стрімко трансформується, стратегії сталого розвитку не можуть бути обмежені рамками окремих секторів. Вони мають водночас охоплювати економічне зростання, інституційне оновлення, екологічну безпеку та соціальну згуртованість. Така багаторівнева, міжсекторальна архітектура дозволяє формувати політику, яка не лише здатна ефективно реагувати на короткострокові виклики, але й забезпечує адаптацію до структурних змін у глобальній економіці. Саме поєднання цих підходів створює основу для системного управління розвитком.

З метою практичного розуміння цього підходу в табл. 2.2 подано узагальнені принципи інтегрованої політики сталого розвитку, її складові компоненти та напрямки впливу на макроекономічні процеси.

Таблиця 2.2 - Приклади стратегій державної політики різних країн в умовах глобальних викликів

Країна	Ключові елементи політики	Очікуваний ефект
Норвегія	Фонд національного добробуту, зелена трансформація, інвестиції у майбутнє	Стабільність соціального фінансування, міжпоколінне вирівнювання
Південна Корея	Індустріальна політика, підтримка високотехнологічних секторів, державне планування	Глобальна конкурентоспроможність, технологічне лідерство
Сінгапур	Фіскальна та інфраструктурна політика, інвестування в інноваційні хаби, стартапи	Залучення інвестицій, сприятливий бізнес-клімат, розвиток знаннєвої економіки
Китай	Підтримка національних чемпіонів, екологічна трансформація, штучний інтелект	Глобальний вплив, технологічна автономія, стійкий ріст
Німеччина	Енергетичний перехід (Energiewende), зелена енергетика, сталий транспорт	Декарбонізація, екологічне лідерство, підтримка середнього класу

Джерело: складено автором на основі [8; 13; 18; 26]

Ці приклади демонструють, що державна політика може і повинна бути позитивним рушієм економічних змін, особливо перед обличчям потужних глобальних факторів.

Норвегія стала зразком ефективного управління природними ресурсами. Створивши фонд національного багатства, країна змогла перетворити доходи від експорту нафти на стабільне джерело фінансування майбутніх соціальних програм та інвестицій. Суть такого підходу полягає в тому, що надприбутки не витрачаються одразу, а накопичуються в суверенному фонді, який інвестує в міжнародні активи, зберігаючи при цьому адміністративну прозорість і підзвітність. Частина коштів спрямовується на "зелену" трансформацію, розвиток освітніх програм, інноваційну інфраструктуру та соціальний захист.

Щоб наочно продемонструвати результати такої далекоглядної та стратегічно збалансованої політики, у табл. 2.3 подано ключові економічні показники Норвегії у динаміці — від початку активної індустріалізації до сучасного етапу сталого розвитку.

Таблиця 2.3 – Економічні показники Норвегії в період індустріалізації

Показник	1965 рік	1989 рік	2024 рік
ВВП (млрд дол. США)	6,0	102,6	495,1
ВВП на душу населення (дол. США)	1 400	24 245	89 810
Частка промисловості у ВВП (%)	35,0	34,7	28,0
Обсяг експорту (млрд дол. США)	1,2	35,0	229,1
Частка промисловості в зайнятості (%)	30,0	25,0	18,9

Джерело: складено автором на основі [60; 61; 62; 63]

Як показують дані табл. 2.3, за останні десятиліття Норвегія змогла не лише суттєво збільшити обсяги ВВП та експорту, але й забезпечити стабільно високий рівень життя для свого населення. Водночас спостерігається збалансоване зменшення частки промисловості в зайнятості на користь сектора послуг, що свідчить про поступовий перехід до постіндустріальної моделі. Такі результати є прямим наслідком політики довгострокового планування, прозорого управління ресурсами та активного впровадження принципів сталого розвитку, що зробило Норвегію одним із найуспішніших прикладів у світі.

Індустріальна політика Південної Кореї, започаткована в 1960-х роках, стала ключовим чинником її економічного прориву. Завдяки цілеспрямованій державній підтримці, країна трансформувалася з аграрної економіки в одного з провідних світових експортерів високотехнологічної продукції. Цей процес включав

фінансові стимули, пільгові кредити, освітні реформи та створення інноваційних кластерів, що сприяло розвитку таких гігантів, як Samsung, LG і Hyundai.

Для ілюстрації масштабів цієї трансформації наведемо статистичні дані у табл 2.4.

Таблиця 2.4 – Економічні показники Південної Кореї в період індустріалізації

Показник	1962 рік	1989 рік	2024 рік
ВВП (млрд дол. США)	2,81	246,93	1 870
ВВП на душу населення (дол. США)	103,88	5 438,24	33 121
Частка промисловості у ВВП (%)	14,3	30,3	25,6
Обсяг експорту (млрд дол. США)	0,55	60,00	808,03
Частка промисловості в зайнятості (%)	18,2	27,0	24,0

Джерело: складено автором на основі [47; 48; 49; 50]

Дані табл 2.4 демонструють, як за кілька десятиліть Південна Корея змогла перетворитися на високорозвинену індустріальну державу з потужним експортним потенціалом. Зокрема, завдяки підтримці держави та стратегічному плануванню, країна досягла значного зростання ВВП, експорту та рівня життя населення.

Яскравим прикладом зосередженості на сталому розвитку є Сінгапур. За кілька десятиліть ця країна з обмеженими природними ресурсами трансформувалася в один із найрозвиненіших і найпривабливіших для інвесторів фінансово-технологічних центрів світу. Такий прорив став можливим завдяки послідовній фіскальній політиці, модернізації інфраструктури, якісній системі

освіти, а також високому рівню інституційної дисципліни. Ключову роль відіграли стратегічні інвестиції в людський капітал, державна підтримка інновацій, створення спеціалізованих хабів, технопарків, а також тісна співпраця між урядом і бізнесом у сфері стартапів.

Для кращого розуміння масштабів економічної трансформації Сінгапуру розглянемо динаміку основних макроекономічних показників країни в табл. 2.5. Дані ілюструють, як зміни в політиці вплинули на економічну структуру, продуктивність та експортний потенціал.

Таблиця 2.5 – Економічні показники Сінгапуру в період індустріалізації

Показник	1965 рік	1989 рік	2024 рік
ВВП (млрд дол. США)	0,97	31,44	470,1
ВВП на душу населення (дол. США)	516	10 726	88 926
Частка промисловості у ВВП (%)	14,0	26,0	20,0
Обсяг експорту (млрд дол. США)	0,7	36,0	873,99
Частка промисловості в зайнятості (%)	23,0	27,0	14,4

Джерело: складено автором на основі [51; 52; 53]

Як видно з табл. 2.5, за останні 60 років Сінгапур досяг разючих економічних змін. Валовий внутрішній продукт збільшився майже в 500 разів, а ВВП на душу населення — більш ніж у 170 разів. Хоча частка промисловості в економіці та зайнятості дещо зменшилася в останні роки, це відображає

загальносвітову тенденцію переходу до економіки знань і послуг. Різке зростання експорту свідчить про стратегічну орієнтацію Сінгапуру на зовнішні ринки та його здатність ефективно інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості. Така динаміка підтверджує важливість інноваційної, орієнтованої на майбутнє державної політики.

Китай представляє інший, але не менш ефективний підхід. Його модель базується на новому типі планової економіки, де ключову роль відіграють державні програми підтримки стратегічних галузей, таких як штучний інтелект, біотехнології та енергетика. Окрім створення конкурентоспроможних на міжнародному рівні компаній, Китай інвестує значні кошти в екологічну трансформацію, зелену інфраструктуру, нове покоління міського транспорту та відновлювані джерела енергії. Таким чином, країна не лише адаптується до вимог глобальних ринків, але й задає нові тенденції світового розвитку [13; 18; 54].

Щоб наочно простежимо масштаби економічного прориву Китаю, проаналізувавши ключові макроекономічні показники за останні шістдесят років у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Економічні показники Китаю в період індустріалізації

Показник	1965 рік	1989 рік	2024 рік
ВВП (млрд дол. США)	70,57	457,09	18 943,29
ВВП на душу населення (дол. США)	99	408	13 445
Частка промисловості у ВВП (%)	38,0	36,5	31,5
Обсяг експорту (млрд дол. США)	1,0	62,0	3 380
Частка промисловості в зайнятості (%)	15,0	21,4	29,1

Джерело: складено автором на основі [54; 55]

Як видно з табл. 2.6, динаміка зростання ключових економічних показників Китаю вражає. Протягом шістдесяти років країна збільшила свій ВВП майже у 270 разів, а експорт — у понад 3 000 разів. Значне зростання ВВП на душу населення свідчить про поступове підвищення рівня життя, хоча країна все ще зберігає суттєвий внутрішній дисбаланс між регіонами. Зменшення частки промисловості у ВВП у 2024 році відображає перехід до більш збалансованої економіки з розвитком сфери послуг та високотехнологічного сектору. Водночас зростання частки зайнятих у промисловості демонструє збереження її стратегічного значення для національної економіки. Китайський досвід демонструє, що поєднання централізованого планування з поступовим впровадженням ринкових механізмів здатне забезпечити не лише масштабне економічне зростання, а й формування нових глобальних стандартів сталого розвитку.

Німеччина є прикладом розвиненої країни, яка зуміла поєднати інновації та екологічну відповідальність. План "Енергетичний поворот" - це системна відповідь на енергетичні, кліматичні та геополітичні виклики. Вона передбачає поступову

відмову від атомної енергетики, перехід на відновлювані джерела енергії, підтримку сталого транспорту, енергоефективного будівництва та енергозберігаючих технологій.

Нижче у табл. 2.7 наведено ключові економічні показники Німеччини за 1965, 1989 та 2024 роки, які ілюструють цей розвиток.

Таблиця 2.7 – Економічні показники Німеччини в період індустріалізації

Показник	1965 рік	1989 рік	2024 рік
ВВП (млрд дол. США)	2 273	1 479	4 517
ВВП на душу населення (дол. США)	3 800	23 200	52 746
Частка промисловості у ВВП (%)	52,0	40,0	27,0
Обсяг експорту (млрд дол. США)	17,9	341,2	2 100
Частка промисловості в зайнятості (%)	45,0	38,0	26,5

Джерело: складено автором на основі [56; 57; 58; 59]

Дані з табл. 2.7. свідчать про значний прогрес Німеччини в економічному розвитку, зокрема в зростанні ВВП та експорту. Зменшення частки промисловості у ВВП та зайнятості відображає структурні зміни в економіці, спрямовані на розвиток сфери послуг та високотехнологічних галузей. Проте промисловість залишається важливим сектором, забезпечуючи стабільність та конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні.

Таким чином, роль державної політики у забезпеченні сталого розвитку полягає не лише у формальному прийнятті стратегічних документів чи

декларуванні європейських стандартів, а у створенні повноцінної інституційної екосистеми. Йдеться про середовище, яке уможливило довгострокове планування, підтримує інновації та будує довіру між державою, бізнесом і громадянами. Лише така система здатна зменшити вразливість до глобальних шоків, стимулювати економічну модернізацію, підтримувати людський капітал та посилювати національну конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі.

2.2. Вплив іноземних інвестицій та міжнародних організацій на економіку країни

У добу глобалізації іноземні інвестиції та діяльність міжнародних організацій стали не лише джерелом капіталу, а й потужним інструментом трансформації економічних систем. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), зокрема, мають потенціал формувати нову якість економічного зростання, сприяти структурній модернізації та інтеграції країн у глобальні виробничі і технологічні ланцюги. Залучаючи не лише фінансові ресурси, а й ноу-хау, інноваційні рішення, стандарти управління та екологічної відповідальності, ПІІ стимулюють зростання продуктивності праці, підвищують конкурентоспроможність внутрішнього бізнесу та сприяють розвитку людського капіталу.

На відміну від короткострокового спекулятивного капіталу, ПІІ орієнтовані на тривалу присутність у приймаючій економіці. Вони передбачають не лише грошові вливання, а й перенесення технологій, управлінських практик, стандартів якості та принципів сталого розвитку. Успішні приклади країн Центральної Європи, зокрема Польщі, Чехії та Угорщини, свідчать, що ефективне поєднання інституційної стабільності, сприятливого регуляторного середовища та стратегічного бачення держави може перетворити ПІІ на ключовий рушій економічного прориву [22].

Однак глобальний ринок інвестицій залишається глибоко нерівномірним. За даними UNCTAD, у 2023 році на десять провідних держав припадало понад 60% світового обсягу ПІІ, у той час як 48 найменш розвинених країн залучили менш ніж 2,5% загального потоку капіталу [10, с. 50–55].

Для кращого розуміння географічної концентрації інвестиційних потоків у глобальному масштабі у табл. 2.8 наведено перелік десяти найбільших країн-реципієнтів ПІІ станом на 2023 рік. Дані ілюструють, наскільки обмеженим є коло держав, які системно акумулюють основну частину світового капіталу.

Таблиця 2.8 – Топ-10 країн-реципієнтів ПІІ у 2023 році

Країна	Обсяг ПІІ, млрд дол. США	Частка у світовому ПІІ, %
США	311,0	15,7
Китай	163,0	8,2
Сінгапур	140,0	7,1
Бразилія	86,0	4,3
Індія	71,0	3,6
Канада	65,0	3,3
ОАЕ	62,0	3,1
Нідерланди	58,0	2,9
Мексика	56,0	2,8
Австралія	50,0	2,5

Джерело: складено автором на основі [67, с. 6; 68, с. 2]

Як показано в табл. 2.8, абсолютні обсяги ПІІ концентруються переважно в країнах із високим рівнем інституційного розвитку, технологічного потенціалу та макроекономічної стабільності. Водночас такий підхід не враховує розміри національних економік і чисельність населення, що може суттєво змінювати картину реальної ефективності залучення іноземного капіталу.

Ще більш показовим є аналіз ПІІ на душу населення. Наприклад, Сінгапур при менш ніж 6 млн жителів залучив 140 млрд доларів інвестицій, що еквівалентно понад 23 тис. доларів на одного мешканця. Це в десятки разів більше, ніж у країнах із набагато більшою чисельністю населення, але слабкими інститутами, таких як Індія чи Нігерія.

Тому у табл. 2.9 ми вирішили, що буде доречним навести приклади держав із різною чисельністю населення та обсягами ПІІ, що ілюструє контраст між зовнішньою активністю капіталу та реальним інституційним потенціалом кожної економіки.

Таблиця 2.9 – Обсяг ПІІ на душу населення у вибраних країнах, 2023 рік

Країна	Обсяг ПІІ, млрд дол. США	Населення, млн осіб	ПІІ на 1 особу, дол. США
Сінгапур	140,0	5,9	23 728
ОАЕ	62,0	9,3	6 667
США	311,0	334	931
Бразилія	86,0	214	402
Індія	71,0	1 428	50
Нігерія	4,2	223	18

Джерело: складено автором на основі [51; 54; 67, с. 6; 68, с. 2]

Наведені дані у табл 2.9 підтверджують, що обсяг ПІІ на душу населення є чутливим індикатором не лише інвестиційної активності, а й інституційної спроможності країн. Високі показники характерні для держав із прозорими правовими системами, розвиненою фінансовою інфраструктурою та ефективною державною політикою. Натомість країни з великим населенням, але слабкими інститутами, втрачають можливості масштабного залучення якісного капіталу. Це ще раз підтверджує критичну важливість інституційного середовища як базового чинника інвестиційної привабливості.

Результативність іноземного інвестування тісно пов'язана з якістю національних інститутів. Прозорість судової системи, захист прав власності, антикорупційні механізми та стабільна податкова політика виступають ключовими умовами, які або залучають інвесторів, або змушують їх шукати альтернативні юрисдикції. Брак таких інституційних передумов може не лише обмежити обсяг ПІІ, а й знизити їхню ефективність, перетворивши потенційну вигоду на нереалізовану можливість.

Водночас, окрім географічної прив'язки, не менш важливою є галузева структура інвестицій, яка відображає пріоритети глобального капіталу з точки зору прибутковості, ризику та інноваційного потенціалу.

Щоб краще зрозуміти реальну структуру глобальних інвестиційних потоків, доцільно звернутись до емпіричних даних про розподіл ПІІ за галузевим принципом. Наступна табл. 2.10. відображає глобальну структуру прямих іноземних інвестицій за основними секторами економіки станом на 2023 рік.

Таблиця 2.10 - Галузева структура ПІІ у світі у 2023 році

Сектор економіки	Частка в загальному обсязі ПІІ, %
Фінансові послуги	23
Енергетика та видобувна промисловість	18
Інформаційні технології	15
Виробництво	14
Логістика та транспорт	10
Сільське господарство	6
Охорона здоров'я та біотехнології	5
Інші (освіта, культура, туризм тощо)	9

Джерело: складено автором на основі [10; 13; 67, с. 8; 68, с. 4]

Представлена структура у табл. 2.10 свідчить про те, що левову частку ПІІ зосереджено у фінансовому секторі, ІТ-індустрії, енергетиці та виробництві — саме

ці галузі забезпечують максимальну віддачу від капіталу, високу інноваційну динаміку й масштабованість. При цьому менш капіталізовані, але соціально важливі напрями, такі як сільське господарство та охорона здоров'я, продовжують залишатися недостатньо привабливими для іноземних інвесторів. Це підкреслює важливість участі міжнародних організацій у коригуванні глобального інвестиційного дисбалансу шляхом підтримки сталих і соціально орієнтованих секторів економіки.

Окрім безпосереднього фінансового ефекту, ПІІ запускають глибші трансформаційні процеси в країнах-реципієнтах. Успішні кейси держав, які зуміли поєднати відкритість до іноземного капіталу з національними пріоритетами, свідчать про потужний інституційний ефект. Компанії з іноземною участю часто стають "носіями змін" у внутрішньому середовищі: вони імпортують сучасні стандарти корпоративного управління, підвищують конкуренцію, створюють запит на якісні кадри та ініціюють локальні реформи.

Важливу роль у формуванні інвестиційно привабливого середовища відіграють міжнародні організації, зокрема Світовий банк, МВФ, ОЕСР, UNCTAD та інші. Вони не лише надають фінансову допомогу країнам у перехідний період, але й впливають на формування політик, орієнтованих на підвищення прозорості, конкурентоспроможності та довіри до інституцій. Через програми технічної допомоги, інституційної підтримки та моніторингу, ці організації сприяють розробці стратегій структурних реформ, які включають покращення бізнес-клімату, дерегуляцію, захист прав інвесторів і забезпечення фінансової стійкості [10; 13].

Особливо показовими є рекомендації Міжнародного валютного фонду та Світового банку, які формуються на основі комплексного аналізу макроекономічної стабільності та потенціалу зростання. Наприклад, у звітах World Investment Report (UNCTAD) підкреслюється, що інституційні зміни, спрямовані на забезпечення прозорості та цифровізації адміністративних процедур, можуть збільшити приплив ПІІ на 15–25% протягом 3–5 років у країнах, що розвиваються [10, с. 6].

Крім того, міжнародні організації виступають ключовими гравцями у впровадженні стандартів ESG (Environmental, Social and Governance) — нової парадигми ведення бізнесу, що охоплює не лише прибутковість, а й відповідальність за довкілля, соціальний розвиток і корпоративне управління. За даними OECD, країни, які впровадили національні ESG-стратегії та відповідні законодавчі рамки, у середньостроковій перспективі фіксували зростання якісних інвестицій та зменшення обсягів репатріації капіталу [13].

Зростаюча увага до принципів ESG з боку міжнародних організацій та інституційних інвесторів зумовлює трансформацію традиційної інвестиційної логіки. Інвестори дедалі більше орієнтуються не лише на фінансові показники, а й на довгострокову стійкість бізнес-моделей, соціальні ефекти та екологічну відповідальність [13; 53]. У цьому контексті держави, які впроваджують прозорі регуляторні рамки, стимулюють "зелені" інновації та підтримують соціально орієнтовану підприємницьку активність, формують конкурентну перевагу в боротьбі за міжнародний капітал [10; 53].

Такий зсув інвестиційних пріоритетів означає, що економіки, які сприймають ESG не як формальність, а як інструмент стратегічного розвитку, здатні залучати не лише більше, але й якісно вищі інвестиції. При цьому роль міжнародних організацій виходить за межі консультативної функції: вони стають платформами для обміну кращими практиками, забезпечують індикативні оцінки реформ, моніторять прогрес і стимулюють розвиток ринків з високим рівнем прозорості та відповідальності [13].

Отже, іноземні інвестиції та діяльність міжнародних організацій не лише зміцнюють фінансову базу економіки, але й формують нову архітектуру розвитку — більш інклюзивну, стійку та відповідальну. Усе це зумовлює необхідність стратегічного переосмислення політик залучення капіталу, у якому ESG-орієнтири мають займати центральне місце [10].

2.3. Стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації

У XXI столітті глобалізація постала як не лише економічне, а передусім структурно-системне явище, що впливає на всі рівні національного розвитку — від технологічної модернізації до соціальної політики. У цих умовах державна економічна політика має трансформуватися із короткострокового реагування на виклики у довгострокову стратегію, здатну забезпечити конкурентоспроможність, стабільність і стійкість розвитку.

Одним з головних викликів для національних економік є інституційна спроможність формувати політику, що відповідає принципам глобальної взаємозалежності, але водночас зберігає адаптивність до локальних умов. Світовий банк, ОЕСР та UNCTAD наголошують на необхідності переосмислення стратегічних пріоритетів через призму стійкого розвитку, цифрової трансформації, декарбонізації та соціальної інклюзії [13; 64].

Сучасна стратегія економічного розвитку має базуватись на чотирьох ключових напрямках:

- Сприяння інноваціям та цифровій трансформації

Країни, які системно інвестують у науково-дослідницькі розробки, цифрову інфраструктуру та освіту, демонструють вищу продуктивність праці та стійкість до криз. Наприклад, згідно з даними ОЕСР, країни з високим рівнем цифровізації у 2020–2023 роках мали менші втрати ВВП під час пандемії COVID-19 і швидше відновили зростання [13]. Розвиток цифрової економіки передбачає також дерегуляцію цифрового бізнесу, розвиток фінансових технологій та кібершляхів комунікації в держсекторі.

- Реалізація політики сталого розвитку та кліматичної нейтральності

У звіті UNCTAD World Investment Report 2023 підкреслюється, що національні уряди мають адаптувати економічну політику до глобальних

екологічних цілей — зокрема, через використання “зеленого” оподаткування, стимулювання енергоефективності, підтримку екологічних інвестицій та ESG-інструментів [10]. Країни, які інституціоналізували принципи ESG, демонструють не лише вищу капіталізацію на ринку, але й нижчі ризики відтоку інвестицій у періоди нестабільності.

- Формування нової соціальної архітектури економічної політики

У глобальній економіці розриви між регіонами, соціальними групами та секторами зростають. Ефективна економічна політика повинна передбачати механізми інклюзивного зростання, що забезпечують справедливий розподіл вигод. Згідно з IMF World Economic Outlook 2023, економіки з більш розвиненою системою соціального захисту та доступною освітою демонструють вищу макроекономічну стійкість та політичну стабільність [60]. У зв’язку з цим держави мають переорієнтувати пріоритети з виключно фінансових на структурно-соціальні.

- Інституційна модернізація та ефективне управління

Як зазначає ОЕСД, лише за наявності сильних, незалежних інституцій можлива реалізація стратегічних економічних рішень у довгостроковій перспективі. Це стосується не лише прозорості державного управління, а й гнучкості регуляторних механізмів, спрощення процедур ведення бізнесу, впровадження електронного врядування [13].

Проте важливо враховувати, що стратегічні пріоритети економічної політики мають відображати рівень розвитку кожної конкретної країни. Економічна модернізація у Німеччині, наприклад, відбувається за абсолютно іншим сценарієм, ніж у Сенегалі чи Непалі. Саме тому економічна стратегія не може бути уніфікованою: її архітектура повинна відповідати стартовим умовам, наявним ресурсам, інституційній спроможності та геополітичному контексту.

У табл. 2.11 представлено узагальнене порівняння основних стратегічних орієнтирів економічної політики залежно від рівня доходу країн. Це дозволяє чітко

побачити, як трансформуються пріоритети розвитку — від базового виживання до технологічного лідерства.

Таблиця 2.11 – Стратегічні пріоритети економічної політики за групами країн

Група країн	Основні стратегічні напрями
Країни з високим рівнем доходу	- Підтримка інновацій, досліджень та розвитку (R&D) - Цифрова трансформація економіки - Стимулювання зеленого зростання та ESG-фінансів - Демографічна стабільність та підтримка зайнятості
Країни з середнім рівнем доходу	- Розширення інфраструктури - Залучення ПІІ та локалізація виробництва - Розвиток людського капіталу - Диверсифікація експортних можливостей
Країни з низьким рівнем доходу	- Боротьба з бідністю та продовольчою нестачею - Підвищення доступу до базової освіти та медицини - Інституційна стабілізація - Доступ до міжнародної допомоги та грантів

Джерело: складено автором на основі [13; 16; 64]

Висновок з табл. 2.11 простий, але глибоко змістовний: країни, що розвиваються, мають концентрувати зусилля на забезпеченні базової соціальної інфраструктури та інституційної стабільності, тоді як розвинені держави — на підтримці високотехнологічного розвитку, інклюзивності та кліматичної адаптації. Цей розподіл стратегічних пріоритетів демонструє асиметрію глобального економічного процесу, яку необхідно враховувати при розробці національної політики.

Повторимось що, сучасна стратегія національного розвитку не може бути універсальною для всіх держав — вона має враховувати рівень економічного розвитку, інституційну спроможність і ресурсну базу конкретної країни.

Для держав із низьким рівнем доходу стратегічним орієнтиром зазвичай виступає досягнення базової макроекономічної стабільності та подолання бідності [16, с. 30–35].

У цьому контексті політика зосереджується на забезпеченні доступу до базових соціальних послуг, розбудові інфраструктури та поступовому переході від сировинного до виробничого укладу. Такі країни часто покладаються на підтримку міжнародних організацій і донорських програм, що фінансують аграрні проєкти, базову енергетику, водопостачання чи первинну освіту. Водночас важливо, щоб ця підтримка не формувала залежності, а стимулювала розвиток внутрішнього підприємництва та інституційної зрілості [16].

Держави середнього рівня розвитку стикаються з якісно іншими викликами — зокрема, з ризиком так званої «пастки середнього доходу», коли традиційні джерела зростання, як-от дешева робоча сила чи експорт сировини, вичерпуються, а нові (інновації, складні технології) ще не є достатньо розвиненими. У таких умовах на перший план виходять завдання модернізації економіки, диверсифікації структури ВВП, підтримки малого та середнього бізнесу, а також розвитку професійної освіти, орієнтованої на потреби нової економіки. Для уникнення застою важливу роль відіграє перехід від екстенсивного до інтенсивного типу зростання, заснованого на знаннях, цифрових технологіях та ефективному інституційному управлінні [13].

Натомість країни з високим рівнем доходу фокусуються на збереженні конкурентоспроможності в умовах глобальної нестабільності, кліматичних викликів і технологічного прориву. У цьому сегменті державна політика часто орієнтована на стимулювання інноваційної активності, цифрової трансформації та сталого розвитку. Особливу увагу приділяють побудові циркулярної економіки, скороченню викидів, переходу на відновлювані джерела енергії та вдосконаленню

інституцій для забезпечення високої довіри до державних рішень. Як зазначається у звітах IMF і OECD, саме високий рівень інституційної якості, відкритість до технологічних змін та системна підтримка людського капіталу дозволяють цим країнам залишатися на передовій глобального економічного ланцюга [13; 64].

Інституційне середовище відіграє ключову роль у формуванні національної економічної політики. Країни, які впроваджують реформи у сфері правової системи, дерегуляції, боротьби з корупцією та модернізації державного управління, створюють фундамент для довгострокового зростання. На думку експертів Світового банку та МВФ, саме ефективність інституційної архітектури є вирішальним чинником економічної стійкості в умовах глобальних шоків [10; 64].

Паралельно з інституційною модернізацією, стратегічна економічна політика повинна орієнтуватися на інновації та сталий розвиток. Наприклад, згідно з OECD, країни, які інвестують у цифрову інфраструктуру, демонструють вищі темпи зростання продуктивності та кращу стійкість до кризових явищ [13]. Розвиток цифрової економіки, індустрій 4.0, наукових парків і фінансових технологій є необхідною умовою збереження конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Особливо актуальним стає перехід до кліматично нейтральної економіки. У звіті UNCTAD World Investment Report 2023 наголошується, що інтеграція принципів ESG (екологічних, соціальних та управлінських стандартів) у державну політику підвищує привабливість країн для інституційних інвесторів і забезпечує довгострокову стабільність розвитку [10, с. 8]. Саме тому реалізація «зеленої» політики, розвиток відновлюваної енергетики, підтримка інноваційної промисловості та екологічних технологій мають стати невіддільною частиною економічної стратегії.

Тепер перейдемо до аналізу прикладів міжнародного досвіду, що дозволить нам виокремити ефективні підходи до реалізації економічних стратегій. Сінгапур, наприклад, не маючи природних ресурсів, зумів побудувати потужну економіку, зробивши ставку на людський капітал, освітні інвестиції, високотехнологічні галузі

та ефективну державну політику. Його модель демонструє, як грамотне державне управління здатне створити інвестиційно привабливе середовище з високим рівнем інноваційності [51; 53].

Ірландія реалізувала стратегію залучення прямих іноземних інвестицій, особливо у сфері ІТ, біотехнологій та фармацевтики. Це дозволило країні перетворитися на один із ключових цифрових хабів Європи. За даними Євростату, у 2023 році Ірландія залишалась серед лідерів ЄС за ВВП на душу населення, демонструючи приклад успішної взаємодії між фіскальною політикою та інноваційною економікою [65, с. 5–6].

Чилі, у свою чергу, запровадила прогресивні реформи у сфері зовнішньої торгівлі, пенсійної системи та макроекономічного управління. Її відкритість до світових ринків, послідовна інтеграція ESG-стандартів і розвинена інституційна інфраструктура зробили країну привабливою для міжнародного капіталу, попри обмежену сировинну базу [66].

Приклади Сінгапуру, Ірландії та Чилі демонструють, що ефективна стратегія розвитку завжди базується на поєднанні прозорих інституцій, технологічного прогресу, людського капіталу й екологічної відповідальності. Але в кожному випадку ці моделі були адаптовані до локальних умов.

Водночас варто зважати, що у світі існують держави, які змушені формувати економічні стратегії в умовах війни чи постконфліктного відновлення. Така ситуація вимагає принципово іншого підходу — орієнтованого не лише на розвиток, а й на фізичне відновлення, подолання руйнувань, забезпечення безпеки та інституційної стійкості.

У цьому контексті ми розглянули Україну.

У контексті триваючої збройної агресії з боку Росії та масштабних руйнувань інфраструктури, Україна потребує особливого підходу до формування економічної стратегії. Вона не може бути зведена до універсальних моделей для країн середнього доходу — нині на порядку денному стоїть завдання не лише

модернізації, а відновлення економіки після війни, забезпечення соціальної стабільності та збереження суверенітету через стійке зростання.

За оцінками Світового банку, оприлюдненими у лютому 2025 року, потреби України у повоєнному відновленні становлять понад 524 млрд доларів США [69, с. 3], що робить її одним із найбільших кейсів відновлення з часів Другої світової війни. Водночас економічна стратегія має будуватися не лише на донорській допомозі, а й на глибинному реформуванні інститутів, цифровій трансформації, прозорому управлінні державними ресурсами та стимулюванні внутрішніх інвестицій.

У 2023–2024 роках було запущено платформу донорської координації (Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine), до якої входять G7, ЄС, МВФ, Світовий банк та інші партнери. Її мета полягає не лише у відновленні пошкодженої інфраструктури, а у побудові нової, стійкої економіки — з акцентом на енергетичну безпеку, розвиток малого бізнесу, децентралізацію управління, реформу публічного сектору та ESG-підхід до фінансування [69; 70; 71].

Стратегічні напрями для України, на нашу думку, мають включати:

- Пріоритетне відновлення критичної інфраструктури — транспорту, енергетики, водопостачання та освіти;
- Глибину інституційну реформу — зокрема у сфері судочинства, антикорупції, дерегуляції;
- Інтеграцію до європейських економічних структур через узгодження з *acquis communautaire*;
- Залучення ПІІ через гарантії ризиків, страхування інвестицій і державно-приватне партнерство;
- Розвиток локального підприємництва як опори економічної стабільності на регіональному рівні;
- Акцент на енергоефективність та відновлювану енергетику — відповідно до «зеленого курсу» ЄС;

- Побудову сучасної цифрової адміністрації — на базі платформи «Дія», що вже стала прикладом у регіоні.

Зрештою, післявоєнна стратегія України повинна не просто відновити довоєнний рівень ВВП, а перейти на нову модель розвитку, орієнтовану на знання, партнерство, сталість і відкритість до інновацій. Це вимагає не лише інвестицій, а й нової філософії економічного планування — цілісної, відповідальної та довгострокової.

Отже, стратегічні напрями розвитку національної економічної політики в умовах глобалізації мають бути багаторівневими, комплексними й адаптованими до реальних викликів часу. На перший план виходить не лише забезпечення економічного зростання, а й створення умов для його стійкості — через інституційну модернізацію, інвестиції в людський капітал, впровадження цифрових та екологічних інновацій. Успішний міжнародний досвід доводить, що економіки, які поєднують гнучкість політик з довгостроковим баченням, здатні не лише ефективно інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості, але й формувати власні, конкурентні моделі розвитку.

Водночас для країн, що перебувають у стані збройного конфлікту або зазнали масштабних руйнувань, як-от Україна, стратегічне планування набуває ще глибшого виміру — воно має поєднувати відновлення з модернізацією, мобілізувати внутрішній потенціал і водночас інтегруватися у глобальні процеси. У таких випадках вирішальну роль відіграє не лише фінансова підтримка партнерів, а й ефективне управління, прозорі інститути та здатність держави трансформувати кризу у вікно можливостей для якісного перезавантаження економіки.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах глобалізації жодна національна економіка не існує ізольовано. Міжнародні потоки капіталу, інновацій, технологій і трудових ресурсів дедалі тісніше переплітаються, формуючи складну мережу взаємозалежностей. Саме в цьому контексті питання стратегічного економічного розвитку набуває особливої актуальності. Країни, які вчасно адаптуються до глобальних трансформацій, створюють гнучкі інституції та формують відкриті й водночас захищені економіки, здобувають конкурентні переваги у світовій системі. Ті ж, хто не встигає за змінами — ризикують опинитися на периферії глобального ринку.

Одним із ключових висновків цієї роботи є те, що пріоритет економічної політики має зміщуватися від екстенсивного зростання до якісного, стійкого й інноваційного розвитку. Це передбачає не лише забезпечення макрофінансової стабільності, але й активну підтримку наукових досліджень, цифрової трансформації, формування високотехнологічного виробництва, розвитку людського капіталу. Практика країн із динамічним зростанням — таких як Південна Корея, Сінгапур, Ірландія чи Норвегія — доводить, що довготривала стратегія, в якій поєднуються ринкові механізми, державна участь і орієнтація на інновації, є найбільш ефективною моделлю у XXI столітті.

Водночас приклад України демонструє, що стратегічне планування набуває особливої глибини у випадку держав, які перебувають у стані війни. Формування економічної політики в таких умовах має не лише компенсувати завдану шкоду, але й прокласти траєкторію модернізації, інституційного оновлення та інтеграції у глобальні ринки. Враховуючи колосальні масштаби руйнувань і потребу в понад \$486 млрд інвестицій для відновлення, українська стратегія має поєднувати донорську допомогу з розвитком внутрішнього потенціалу — через прозоре управління, підтримку малого бізнесу, діджиталізацію та реалізацію ESG-принципів. Це доводить, що навіть в умовах збройного конфлікту може

формуватися стратегія, орієнтована не лише на відновлення, а й на стійкий розвиток.

Другою важливою тезою є критичне значення інституційної спроможності держави. Саме якість державного управління, передбачуваність регуляторного середовища, ефективність судової системи, податкова стабільність та низький рівень корупції визначають, чи буде країна привабливою для інвесторів. Як показує міжнародний досвід, особливо в країнах Центральної та Східної Європи, без якісних інституцій навіть значні обсяги іноземного капіталу не призводять до сталого розвитку.

Ще одним важливим елементом сучасної економічної політики є інтеграція принципів ESG (екологічної, соціальної відповідальності та належного управління). Вони вже давно вийшли за межі корпоративної етики і стали реальними критеріями для оцінки економічного потенціалу країни. Інвестори дедалі більше звертають увагу на соціальні й екологічні параметри, а міжнародні організації, такі як OECD, UNCTAD, IMF, активно сприяють впровадженню ESG-стандартів у державну політику. Це відкриває нові можливості для країн, які готові будувати економіку на засадах сталого розвитку, інклюзивності та екологічної нейтральності.

Дослідження також підтвердило, що саме прямі іноземні інвестиції відіграють провідну роль у структурній модернізації економіки. Вони не тільки забезпечують притік капіталу, але й сприяють передачі технологій, формуванню нової корпоративної культури, оновленню методів управління. Разом із тим, ефективність ПІІ значною мірою залежить від того, чи зможе держава забезпечити рівноправний доступ інвесторів до ресурсів, прозорість процедур та мінімізацію адміністративного тиску. У цьому контексті міжнародні організації виступають не лише донорами, а й реформаторами — завдяки індикативному моніторингу, консультаціям, аналітичним звітам та платформам для обміну найкращими практиками.

Окрему увагу в межах дослідження було приділено країнам, які зуміли здійснити якісний економічний прорив. Наприклад, у Південній Кореї реалізація комплексної індустріальної політики, поєднаної з реформою освіти та підтримкою експортоорієнтованих галузей, дозволила за кілька десятиліть перейти від аграрної економіки до лідерства у сфері високих технологій. Сінгапур, попри обмежені природні ресурси, вибудував одну з найефективніших у світі систем залучення інвестицій, зосередившись на людському капіталі, інституційній дисципліні та цифровізації. У Норвегії прикладом успішної трансформації стала модель управління природними ресурсами, коли надприбутки від експорту нафти були спрямовані у суверенний фонд задля довгострокових цілей сталого розвитку.

Країни, які виявили стійкість до глобальних шоків (економічних криз, пандемії, геополітичної напруги), зазвичай мають спільні риси: наявність ефективних інститутів, диверсифіковану економічну структуру, інноваційну орієнтацію, розвинену соціальну політику, відкритість до міжнародної кооперації. Це підтверджує важливість формування стратегічного бачення розвитку не як набору короткострокових пріоритетів, а як цілісної довгострокової програми трансформації.

На цьому тлі постає потреба у переосмисленні ролі держави: від адміністратора до активного архітектора економічного майбутнього. Економічна політика має ґрунтуватися на міжсекторальному діалозі, прогнозуванні трендів, цифровій аналітиці та гнучких інструментах адаптації до змін. Справжня конкурентоспроможність країни у XXI столітті формується не за рахунок дешевої робочої сили або природних ресурсів, а завдяки знанням, інституціям, технологіям та довірі.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити узагальнюючий висновок: національна економічна стратегія в умовах глобалізації повинна виходити за межі традиційного підходу до макроекономіки. Вона має бути міждисциплінарною, адаптивною до кризових сценаріїв, орієнтованою на сталість, соціальну інклюзивність, технологічну модернізацію та партнерство з глобальними

акторами — інвесторами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством. Лише такий підхід забезпечить не лише зростання ВВП, а й підвищення якості життя, економічну безпеку та стійкість розвитку — навіть у найбільш турбулентні періоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білорус О. Г. Глобалізація і національні стратегії економічного розвитку. — К.: Наукова думка, 2020. — 288 с.
2. Руденко-Сударєва Л. В. Економіка в умовах глобальних викликів. — К.: КНЕУ, 2021. — 332 с.
3. Проноза П. В. Теоретичні засади сталого розвитку національної економіки // Економіка і прогнозування. — 2014. — №1. — С. 21–30.
4. Савченко Т. Г., Шкуренко Ю. С. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації. — Харків: ХНЕУ, 2018. — 210 с.
5. Козюк В., Баранчук О. Глобальні виклики та економічна безпека: стратегічний вимір // Економіка України. — 2022. — №7. — С. 4–18.
6. Слово і Діло. Наслідки світових фінансових та економічних криз. — 2020. — — Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/21/infografika/ekonomika/naslidky-svitovyx-finansovo-ekonomichnyx-kryz>
7. Sachs J. D. The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time. — Penguin Books, 2006.
8. Aghion P., Howitt P. The Economics of Growth. — The MIT Press, 2009.
9. Rodrik D. The Globalization Paradox. — Oxford University Press, 2011.
10. UNCTAD. World Investment Report 2023. — Режим доступу: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
11. IMF. Global Financial Stability Report, April 2023. — Режим доступу: <https://www.imf.org>
12. Sen A. Development as Freedom. — Oxford: Oxford University Press, 1999.
13. OECD. OECD Economic Outlook 2024. — Режим доступу: <https://www.oecd.org/economic-outlook>
14. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. — Crown Publishing, 2012.
15. Baldwin R. The Great Convergence. — Harvard University Press, 2016.

16. Міжнародна організація праці. Світ праці 2024: виклики і перспективи. — Женева: МОП, 2024.
17. Ghemawat P. Redefining Global Strategy. — Harvard Business Review Press, 2007.
18. Бачинський А. І. Глобальна економіка та сталий розвиток. — Львів: ЛНУ, 2022.
19. OECD. Economic Policy Reforms 2023. — Режим доступу: <https://www.oecd.org/economy/>
20. Rodrik D. Economics Rules. — Norton & Company, 2015.
21. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2024. — Режим доступу: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
22. Dabla-Norris E. та ін. Causes and Consequences of Income Inequality. — IMF, 2021.
23. UNDP. Human Development Report 2023. — Режим доступу: <https://hdr.undp.org/>
24. World Bank. Ukraine Economic Update, Fall 2024. — Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>
25. G20 Data Hub. G20 Financial Data 2024. — Режим доступу: <https://www.g20.org/>
26. World Economic Forum. Global Risks Report 2024. — Режим доступу: <https://www.weforum.org/>
27. МВФ. Україна: Перегляд макропрогнозу, квітень 2025. — Режим доступу: <https://www.imf.org/>
28. Кузнець С. Економічне зростання націй. — К.: Основи, 2019.
29. Міненерго України. Енергетична стратегія України до 2035 року. — 2021.
30. Danylyshyn B. Macroeconomic Trends in Ukraine // Ukrainian Journal of Policy Studies. — 2024. — №2.

31. Київський міжнародний інститут соціології. Рівень бідності в Україні, 2024. — Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua>
32. U.S. Bureau of Economic Analysis. GDP and Trade Balance Data, 2024. — Режим доступу: <https://www.bea.gov>
33. Програма розвитку ООН. Ukraine: Recovery & Reconstruction Report 2024. — Режим доступу: <https://www.undp.org>
34. Національний банк України. Економічний огляд, травень 2025. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
35. Reuters. Moody's maintains Ca rating for Ukraine as war risks persist. — 30.05.2025. — Режим доступу: <https://www.reuters.com/markets/rates-bonds/moodys-maintains-ca-rating-ukraine-effects-war-continue-2025-05-30>
36. Reuters. Ukraine revamps minerals sector, eyes billions in investment in US deal. — 27.05.2025. — Режим доступу: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-revamps-minerals-sector-eyes-billions-investment-us-deal-2025-05-27>
37. OSW. Ukraine's trade in 2024: the restoration of logistical routes. — 17.01.2025. — Режим доступу: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-01-17/ukraines-trade-2024-restoration-logistical-routes>
38. Moyo D. Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa. — London: Penguin Books, 2009.
39. Banerjee A., Duflo E. Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty. — PublicAffairs, 2011.
40. Milanovic B. Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization. — Harvard University Press, 2016.
41. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. — Cambridge University Press, 1960.
42. Frank A. G. The Development of Underdevelopment. — Monthly Review Press, 1966.
43. Wallerstein I. The Modern World-System. — New York: Academic Press, 1974.

44. World Commission on Environment and Development. Our Common Future. — Oxford: Oxford University Press, 1987.
45. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. — UN, 2015. — Режим доступа: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
46. Norwegian Ministry of Finance. The Management of the Government Pension Fund in 2023. — Oslo: Ministry of Finance, 2024. — Режим доступа: <https://www.regjeringen.no/en/topics/the-economy/the-government-pension-fund.html>
47. World Bank. South Korea Country Data. — 2024. — Режим доступа: <https://data.worldbank.org/country/korea-republic>
48. Trading Economics. South Korea Manufacturing Employment (% of total employment). — 2024. — Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/south-korea/employment-in-industry-percent-of-total-employment-wb-data.html>
49. Statista. South Korea: Export volume from 1960 to 2024. — 2024. — Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/263479/export-of-goods-from-south-korea/>
50. OECD. Economic Surveys: Korea 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — Режим доступа: <https://www.oecd.org/economy/korea-economic-snapshot/>
51. World Bank. Singapore Country Data. — 2024. — Режим доступа: <https://data.worldbank.org/country/singapore>
52. Trading Economics. Singapore Manufacturing Employment (% of total employment). — 2024. — Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/singapore/employment-in-industry-percent-of-total-employment-wb-data.html>
53. OECD. Economic Surveys: Singapore 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — Режим доступа: <https://www.oecd.org/economy/singapore-economic-snapshot/>
54. World Bank. China Country Data. — 2024. — Режим доступа: <https://data.worldbank.org/country/chin>
55. National Bureau of Statistics of China. Historical GDP of China. — 2024.

56. World Bank. Germany Country Data. — 2024. — Режим доступа: <https://data.worldbank.org/country/germany>
57. Trading Economics. Germany Manufacturing Employment (% of total employment). — 2024. — Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/germany/employment-in-industry-percent-of-total-employment-wb-data.html>
58. Statista. Germany: Export volume from 1960 to 2024. — 2024. — Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/263479/export-of-goods-from-germany/>
59. OECD. Economic Surveys: Germany 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — Режим доступа: <https://www.oecd.org/economy/germany-economic-snapshot/>
60. World Bank. Norway Country Data. — 2024. — Режим доступа: <https://data.worldbank.org/country/norway>
61. Trading Economics. Norway Manufacturing Employment (% of total employment). — 2024. — Режим доступа: <https://tradingeconomics.com/norway/employment-in-industry-percent-of-total-employment-wb-data.html>
62. Statista. Norway: Export volume from 1960 to 2024. — 2024. — Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/263479/export-of-goods-from-norway/>
63. OECD. Economic Surveys: Norway 2024. — Paris: OECD Publishing, 2024. — Режим доступа: <https://www.oecd.org/economy/norway-economic-snapshot/>
64. IMF. World Economic Outlook 2023. — Washington, DC: International Monetary Fund, 2023. — Режим доступа: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
65. Eurostat. Ireland Economic Statistics 2023. — Режим доступа: <https://ec.europa.eu/eurostat>
66. World Bank. Chile Country Economic Memorandum 2022. — Режим доступа: <https://www.worldbank.org/en/country/chile/publication/country-economic-memorandum>

67. UNCTAD. *World Investment Report 2024: Investing in Sustainable Energy for All*. Geneva: United Nations, 2024. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf

68. OECD. *FDI in Figures – April 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/investment/FDI-in-Figures-April-2024.pdf>

69. World Bank. *Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment – February 2025*. — Washington, D.C.: World Bank, 2025. — Режим доступа: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

70. European Commission. *Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine meets in Kyiv, confirms unwavering support for Ukraine's recovery* — 10.04.2024. — Режим доступа: https://enlargement.ec.europa.eu/news/multi-agency-donor-coordination-platform-ukraine-meets-kyiv-confirms-unwavering-support-ukraines-2024-04-10_en

71. European Commission. *Multi-agency Donor Coordination Platform expands to advance Ukraine's recovery* — 14.02.2024. — Режим доступа: https://enlargement.ec.europa.eu/news/multi-agency-donor-coordination-platform-ukraine-meets-expanded-format-advance-ukraines-recovery-and-2024-02-14_en

72. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. — Cambridge University Press, 1990.

73. Schultz T. W. *Investment in Human Capital*. — The American Economic Review, 1961. — Vol. 51, No. 1. — P. 1–17.

74. Becker G. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. — University of Chicago Press, 1993.